

บทที่ 6

บทบาทของภาครัฐและเอกชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

จากผลการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในบทที่ 5 นั้น ทำให้ทราบว่า การดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นจะประสบผลสำเร็จไปมิได้เลขาธิการจากกรริเริ่ม การสนับสนุน ความร่วมมือและความช่วยเหลือ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่ได้มีบทบาทอย่างมากในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยการศึกษาการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูนนั้น ได้ทำการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ประกอบกับ การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองลำพูน และกลุ่มองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง คือ ตัวแทนจากเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน และกลุ่มคณะกรรมการชุมชน โดยใช้แบบนําสัมภาษณ์ ซึ่งได้นำเสนอผลการศึกษาดังนี้

6.1 การดำเนินงานของภาครัฐเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รัฐซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการบริหารและปกครองประเทศจำเป็นต้องเข้ามาจัดการแก้ไข จึงได้มีการกำหนดในรัฐธรรมนูญว่า รัฐต้องมีหน้าที่ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มมีพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อมฉบับแรกเมื่อปี พ.ศ.2518 (พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518) จากรัฐธรรมนูญฉบับนั้นก็มีความต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540) กล่าวได้ว่า กฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่รัฐนำมาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจาก กฎหมายเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดกลไกของสังคมให้เกิดการเคลื่อนไหวไปในลักษณะของการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ออกมา ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของภาครัฐในการรักษาสิ่งแวดล้อมไว้หลายประการ นอกจากนี้ยังได้กำหนดบทบาท หน้าที่ และสิทธิของประชาชนในเรื่องของการรักษาสิ่งแวดล้อมไว้ด้วย เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งในอดีตรัฐเป็นเพียงฝ่ายเดียวที่เข้าไปดำเนินการเกี่ยวกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม บทบาทของประชาชนไม่ค่อยได้รับรองอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมเท่าใดนัก

จากความล้มเหลวของภาครัฐในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องเรื่อยมาซึ่งไม่สามารถที่จะคลี่คลายลงได้ ประกอบกับแนวคิดจากต่างประเทศเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมที่ล้นหลามเข้ามาทำให้รัฐเริ่มตระหนักว่าการรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ภาระหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว หรือในอีกแง่มุมคือ รัฐเพียงฝ่ายเดียว ไม่สามารถที่จะจัดการปัญหาสิ่งเหล่านี้ให้ลุล่วงไปได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ การจัดการของรัฐเพียงฝ่ายเดียวในการรักษาสิ่งแวดล้อมนั้นยังนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างประชาชนและองค์กรภาครัฐ ความขัดแย้งเหล่านี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญที่พยายามผลักดันให้ประชาชนได้รับสิทธิและมีส่วนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2540 ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ที่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้กล่าวถึง สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ถือได้ว่าหน้าที่ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ได้ถูกยกให้เป็นหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแล้ว แม้ว่าในขณะนี้จะยังไม่มีกฎหมายตราออกมาอย่างชัดเจนว่า หน้าที่ของประชาชนในเรื่องนี้เป็นอย่างไร สิทธิที่ว่านั้นจะใช้ได้อย่างไร แต่อย่างน้อยที่สุดต่อจากนี้ไป ถ้าหน่วยงานภาครัฐจะตรากฎหมายฉบับใดออกมาบังคับใช้ก็ตาม กฎหมายฉบับนั้นจะจำกัดหน้าที่และสิทธิของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมไม่ได้ จะพิจารณาอนุมัติโครงการใด ๆ โดยใช้อำนาจจากเพียงภาครัฐฝ่ายเดียวไม่ได้ จะดำเนินโครงการใด ๆ โดยไม่มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่ได้ และจะดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไม่ได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการมีส่วนร่วมไว้หลายประการ ในส่วนของหน้าที่ที่มีระบุไว้ในมาตรา 69 หลายประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ การสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการควบคุมและกำจัดมลภาวะ เมื่อรัฐได้กำหนดหน้าที่ให้กับประชาชนจึงต้องให้สิทธิแก่ประชาชนด้วย ซึ่งเป็นสิทธิในการที่จะทำกิจกรรมบางสิ่งบางอย่างได้โดยชอบตามกฎหมาย และผู้ใดจะมาล่วงล้ำสิทธินั้นไม่ได้ สิทธิที่ว่านี้คือสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม (โกเมท ทองภิญโญชัย, 2543) อันได้แก่ สิทธิในการตรวจสอบองค์กรภาครัฐในการตัดสินใจ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิในการตรวจสอบองค์กรภาครัฐในการตัดสินใจดำเนินโครงการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยให้สิทธิแก่ประชาชนในการรับรู้ข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐ ว่าการใช้ดุลพินิจพิจารณาสิ่งใด ๆ ของรัฐ มีเหตุผลสนับสนุนมากน้อยเพียงใด ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงมีการให้สิทธิและหน้าที่แก่ประชาชนในการมีส่วนร่วม ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการ

ยื่นขอข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐ ซึ่งถือเป็นสิทธิส่วนหนึ่งของประชาชนในการควบคุมตรวจสอบดูแลการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วน สิทธิการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 56 ว่า การประกอบกิจการใด ๆ ของรัฐที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่จะได้มีการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วและที่สำคัญได้มีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทน NGOs และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่ศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า การดำเนินงานของภาครัฐที่ผ่านมานั้น ได้มีความพยายามที่จะกระจายอำนาจออกไปให้กับภาคประชาชน โดยได้เริ่มจากการบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายแล้วใช้หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเป็นกลไกในการผลักดันการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยในส่วนของท้องถิ่นนั้น เทศบาลซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่สำคัญในการดำเนินงานตามนโยบายของภาครัฐนี้ เพื่อกระจายอำนาจให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ซึ่งหมายรวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

6.2 การดำเนินงานของเทศบาลเมืองลำพูนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

การปกครองรูปแบบเทศบาล ถือได้ว่าเป็นการปกครองที่รัฐกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีอิสระพอสมควรในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลนี้ จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะแม้ว่างานของเทศบาลจะเกิดขึ้นได้จาก 2 ทาง คือ จากฝ่ายการเมืองซึ่งทำหน้าที่กำหนดแนวนโยบาย และจากฝ่ายข้าราชการประจำที่ทำหน้าที่ปฏิบัติดำเนินการ แต่ผลของความสำเร็จจำเป็นที่จะต้องควบคู่ไปกับการเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง นั่นคือ ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน จะต้องร่วมกันคิดร่วมดำเนินการพัฒนาเมืองลำพูนให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

สำหรับนโยบายการบริหารงานเทศบาลเมืองลำพูนปัจจุบัน เน้นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญหลายประการ โดยเจ้าหน้าที่ระบุว่าอาศัยหลักความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยแนวนโยบายที่กำหนดไว้ได้เน้นในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยว และด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากวิสัยทัศน์ของเทศบาลเมืองลำพูนที่กำหนดจากการพิจารณาจุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสและข้อจำกัดของเทศบาล (เทศบาลเมืองลำพูน, 2544) ไว้ว่า

“เมืองวัฒนธรรม งานล้ำสภาพแวดล้อมดี
 สถานที่น่าท่องเที่ยว คนมีการศึกษาและวินัย
 ทุกดวงใจใฝ่คุณธรรม ก้าวนำด้านเศรษฐกิจ ทุกชีวิตอยู่ดีกินดี”

การบริหารงานของเทศบาลเมืองลำพูนที่เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม อยู่ในความรับผิดชอบของเทศมนตรีฝ่ายการโยธาและสาธารณสุข กับกองช่าง และกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ที่ประกอบด้วย งานธุรการ งานวิศวกรรม งานสาธารณสุขปโภค งานสวนสาธารณะ งานสถานที่และไฟฟ้าสาธารณะ งานสัตวแพทย์ และศูนย์บริการสาธารณสุข นอกจากนี้แล้วกองวิชาการและแผนงาน โดยเฉพาะในส่วนของงานวิเคราะห์นโยบายและแผนก็มีส่วนสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมเช่นกัน โดยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่จะเป็นการจัดทำโครงการขอรับงบประมาณสนับสนุนจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ที่สนับสนุนโครงการด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกประเทศ อาทิ เช่น กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมนีประจำประเทศไทย (GTZ) และกองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเล (Oversea Economic CO-operation Fund - OECF) เป็นต้น

ในส่วนของการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เมืองลำพูนปัจจุบัน ส่วนใหญ่แล้วยังเป็นการจัดการโดยภาครัฐผ่านการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองลำพูน โดยมีการจัดการในลักษณะการดูแลรักษา เช่น ดูแลศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือสวนสาธารณะริมแม่น้ำกวังที่มีอยู่แล้ว การก่อสร้างบำรุง เช่น การสร้างระบบระบายน้ำ และปรับปรุงถนน การออกกฎระเบียบ เช่น การห้ามจับปลาในคูเมือง และการพัฒนาฟื้นฟู เช่น การขุดลอกและกำจัดผักตบชวาในแม่น้ำกวังและลำเหมือง เป็นต้น แต่ในส่วนของประชาชนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการภายในพื้นที่ชุมชนของตนในลักษณะการอนุรักษ์และการพัฒนา โดยมีองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ เทศบาล องค์กรชุมชน และองค์กรเอกชน เข้ามาเป็นผู้ช่วยในการจัดการและการดูแลรักษา เช่น ช่วยในการรณรงค์เรื่องของการแยกขยะ ประสานงานในการขุดลอกทำความสะอาดแม่น้ำกวังและลำเหมืองในเขตเมือง การรณรงค์ให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อไม่ทิ้งขยะในแม่น้ำหรือในพื้นที่ทั่วไป ตลอดจนการจัดการด้านการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการใช้ประโยชน์และหน้าที่ในการช่วยกันดูแลรักษาสมบัติของชุมชน อาทิ ลานกีฬาและพื้นที่สีเขียวในชุมชน เป็นต้น เพราะเทศบาลได้เล็งเห็นถึงพื้นฐานของชุมชน ในด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และความเป็นมา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเมืองควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้การสอบถามถึงบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองลำพูน โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่งานสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อม กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลเมืองลำพูน พบว่าในการดำเนินงานของเทศบาลส่วนใหญ่แล้วยังเป็นการดำเนินงานตามแผนพัฒนาประจำปีที่ถูกกำหนดมา เช่น โครงการรณรงค์การบำบัดน้ำเสียเบื้องต้น ณ แหล่งกำเนิด โครงการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำกวัง โครงการก่อสร้างระบบระบายน้ำและบำบัดน้ำเสียเทศบาลเมืองลำพูน โครงการจัดทัศนียภาพริมฝั่งแม่น้ำกวังและโครงการกำจัดผักตบชวาและวัชพืชในลำน้ำกวัง เป็นต้น (แผนพัฒนาเทศบาลได้แสดงใน ภาคผนวก ก) ส่วนบทบาทรองลงมาคือการดำเนินการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมตามที่ชุมชนร้องเรียน หรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอื่น ๆ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ตลอดจนดำเนินงานโครงการด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นผลจากการประชุมร่วมกันของเจ้าหน้าที่เทศบาลและตัวแทนฝ่ายชุมชนที่เห็นพ้องกันว่าควรจัดขึ้นในพื้นที่เมืองลำพูน เป็นต้น (โดยโครงการด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้แสดงดัง ภาคผนวก ก)

เมื่อได้สอบถามถึงข้อดีข้อเสียของการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรัฐฝ่ายเดียว เจ้าหน้าที่ได้ให้ความเห็นว่า การจัดการโดยรัฐนั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยในส่วนของข้อดีคือ มีความพร้อมในด้านของงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามแผนงานที่ได้กำหนดมาจากส่วนกลาง แต่สำหรับข้อเสียนั้นจะเกิดจากการที่แผนงานต่าง ๆ ไม่มีการประสานงานกับประชาชน เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน และไม่มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชน ทำให้บางครั้งเกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการตามแผนงาน กับคนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากแผนงาน เช่น การสร้างฝายน้ำล้นเพื่อใช้ในการเกษตรแก่พื้นที่ภายนอกเขตเมือง แต่สร้างปัญหาให้กับคนในเมืองคือในงานประเพณีต่าง ๆ อาทิ การขนทรายเข้าวัดก็ทำไม่ได้ เพราะน้ำท่วมบริเวณที่ชุมชนเคยใช้ตักทรายและมีขยะหรือสิ่งสกปรกไปตกตะกอนบริเวณสันฝาย จึงเกิดการต่อต้านของชุมชน เป็นต้น ซึ่งเจ้าหน้าที่เองก็เห็นด้วยที่โครงการต่าง ๆ ของรัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่จะตามมา

เมื่อได้ประมวลแผนงาน / โครงการด้านสิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองลำพูน ซึ่งดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งมีทั้งกฎหมายในระดับราชการส่วนกลางและราชการส่วนท้องถิ่น พบว่า เทศบาลได้ดำเนินงานตามกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่มีบทบัญญัติกำหนดให้สิทธิหน้าที่ และเสรีภาพแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมพิทักษ์สิ่งแวดล้อม คือให้สิทธิแก่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม 3 ด้าน คือ สิทธิที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟู จาริดประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลป วัฒนธรรม สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มาตรา 46) ดังจะเห็นได้จากการที่เทศบาลเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมกับเจ้าหน้าที่บริหาร เพื่อเสนอความคิดเห็นในการจัดการ

ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนเมืองลำพูน ตลอดจนการเสนอโครงการเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น โครงการชุมชนร่วมพิทักษ์รักษาน้ำกว๊ม เป็นต้น

นอกจากนี้เทศบาลยังได้ให้สิทธิที่จะร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา การได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ การคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน (มาตรา 56 วรรค 1) ซึ่งเห็นได้จากการที่เทศบาลส่งเสริมและดำเนินงานร่วมกับชุมชนในโครงการคัดแยกขยะในโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชน เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนได้ใช้ประโยชน์และบำรุงรักษาสมบัติของชุมชนร่วมกัน กล่าวได้ว่า เทศบาลเมืองลำพูนได้ดำเนินการตามบทบาทที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ให้รัฐมีหน้าที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริม บำรุงรักษา คุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม และควบคุม กำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน (มาตรา 79)

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บทของประเทศที่วางหลักการกว้าง ๆ ไว้สำหรับราชการส่วนกลางและราชการส่วนท้องถิ่นที่จะดำเนินการออกกฎหมายหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีเนื้อความที่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองนั้น มีกฎหมายที่นำมาบังคับใช้อยู่หลายฉบับ ทั้งที่เป็นกฎหมายระดับราชการส่วนกลาง เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 ในระดับราชการส่วนท้องถิ่น เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 ที่ให้อำนาจแก่ราชการส่วนท้องถิ่นตามเนื้อหาสาระของกฎหมายฉบับนั้น ๆ เป็นต้น

จากกรอบของกฎหมายที่มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ได้ส่งผลให้เทศบาลเมืองลำพูนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในการเสนอโครงการต่าง ๆ ขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบหรือพื้นที่เขตเมืองลำพูน ซึ่งประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เสนอปัญหาและโครงการต่าง ๆ ต่อเทศบาล โดยผ่านคณะกรรมการชุมชนที่ได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มผู้บริหารของเทศบาลเมืองลำพูน ทำให้ภายหลังมีหลายโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น เช่น โครงการคัดแยกขยะจากแหล่งกำเนิด โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน เป็นต้น ทำให้เทศบาลได้รับการยอมรับจากชุมชน และส่งผลถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐและชุมชน ตลอดจนการให้ความร่วมมือในโครงการต่าง ๆ ที่เทศบาลขอความร่วมมือจากชุมชน แต่โครงการด้านสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณ

สนับสนุนเป็นจำนวนมาก ซึ่งเทศบาลเมืองลำพูนเป็นเทศบาลขนาดเล็กจึงได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของเทศบาลไม่มากนัก เจ้าหน้าที่รัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้จัดทำโครงการเพื่อเสนอขอความสนับสนุนจากองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมจากต่างประเทศ ซึ่งให้ความสำคัญกับโครงการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนอยู่หลายองค์กร ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

จากที่กล่าวมาถึงการดำเนินงานของเทศบาลเมืองลำพูน ตลอดจนกรอบของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่า การดำเนินงานของเทศบาลเมืองลำพูนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่ยังเป็นไปในลักษณะของการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านทางระบบราชการ โดยการกำหนดเป็นแผนงาน / นโยบายจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง โดยมีกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการควบคุมและบังคับใช้ อย่างไรก็ตามได้มีการให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่ระบบราชการส่วนท้องถิ่นและชุมชนเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่เทศบาลเมืองลำพูน มีอำนาจในการดำเนินงานโครงการด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นมาหลายโครงการ โดยที่ไม่ต้องขอความเห็นชอบและงบประมาณจากส่วนกลาง และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในหลาย ๆ โครงการมากขึ้น จนทำให้บางโครงการโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการคัดแยกขยะในชุมชนที่แม้จะเริ่มจากเทศบาล แต่ปัจจุบันชุมชนก็ได้รับมอบอำนาจในการบริหารจัดการและตัดสินใจเองทั้งหมด นับว่าเป็นก้าวสำคัญของความสำเร็จที่เทศบาลเมืองลำพูนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม

6.3 การดำเนินงานของภาคเอกชนและกลุ่มองค์กรเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองลำพูน

จากการศึกษาถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองลำพูนนี้ พบว่า นอกจากพื้นฐานความเป็นชุมชนดั้งเดิมของผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองลำพูนแล้ว ความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน มีภาคเอกชนและกลุ่มองค์กรเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนและผลักดัน โดยภาคเอกชนนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม อันได้แก่ องค์กรพัฒนาภาคเอกชนจากต่างประเทศและในประเทศ เช่น องค์กรความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งประเทศไทย เดนมาร์ก (DANCED) กองทุนพัฒนาชุมชนเมือง (SIF) สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมนีประจำประเทศไทย (GTZ) และกลุ่มองค์กรชุมชนเมืองลำพูน อันได้แก่ เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน และกลุ่มคณะกรรมการชุมชน เป็นต้น

การเข้ามาขององค์กรเอกชนจากต่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการของเทศบาลในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากการดำเนินงานในหน่วยงานของเทศบาลเอง โดยเทศบาลได้พยายามติดต่อขอรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยราชการหรือองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนองค์กรต่างประเทศในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งบทบาทที่เด่นชัดขององค์กรพัฒนาภาคเอกชนโดยเฉพาะองค์กรจากต่างประเทศ คือการให้งบประมาณ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามเป้าหมายของโครงการ ส่วนการบริหารหรือการจัดการใด ๆ องค์กรเหล่านี้จะมีบทบาทน้อยมาก ดังจะเห็นได้ว่าหลังสิ้นสุดระยะโครงการต่าง ๆ องค์กรเหล่านี้ได้มอบทรัพย์สินและเงินโครงการให้แก่เทศบาลหรือชุมชนเพื่อดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมต่อไป ดังจะเห็นได้จากการให้งบประมาณในการจัดสร้างร้านรับซื้อ-ขายของเก่าของชุมชนภายในชุมชนท่าข้าม - บ้านฮ่อมเพื่อจัดการมูลฝอยของชุมชน

นอกจากนี้แล้วยังมีความช่วยเหลือในลักษณะอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนในด้านวิชาการ หรือสนับสนุนงบประมาณจัดทำโครงการสาธิตต่าง ๆ ทั้งที่มีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขให้ปฏิบัติตามที่องค์กรนั้น ๆ ต้องการ เช่น กรณีที่มีเงื่อนไขของ GTZ ที่ให้ใช้งบประมาณเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนและสนับสนุนโครงการคัดแยกขยะ โดยมีเจ้าหน้าที่มาติดตามความก้าวหน้าของโครงการเป็นระยะ ๆ ตามกำหนดการประชุมต่าง ๆ และที่ไม่มีเงื่อนไข เช่น กองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจไต้หวัน (Overseas Economic CO-operation Fund - OECF) ที่สนับสนุนงบประมาณให้เทศบาลนำไปสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและปรับปรุงภูมิทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำกวัง เป็นต้น

ผลจากการศึกษากล่าวได้ว่า บทบาทและความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน คือ เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน โดยภาพรวมการให้ความช่วยเหลือขององค์กรเหล่านี้อาจจะไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน แต่หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่ง จะเห็นว่าการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ก่อให้เกิดความช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองของชุมชนในที่สุด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าองค์กรเอกชนจากต่างประเทศจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่ก็ดำเนินงานและประสานงานผ่านเทศบาล แต่กลุ่มที่มีบทบาทร่วมกับชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมจากการศึกษา พบว่าคือ เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน และกลุ่มคณะกรรมการชุมชน ดังนั้นในด้านการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมนี้ จึงได้เน้นในเรื่องของบทบาทของกลุ่มองค์กรภายในชุมชนเมืองลำพูน อันได้แก่ เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน และกลุ่มคณะกรรมการชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนมากกว่ากลุ่มภายนอก ซึ่งกลุ่มองค์กรชุมชนดังกล่าวนี้ได้นำดำเนินงานต่าง ๆ ที่ผ่านมา ดังนี้

6.3.1 การดำเนินงานของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน

เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองเป็นองค์กรประชาชนโดยการรวมตัวของประชาชนในชุมชนเมืองลำพูน เนื่องจากเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนทำให้มีการจัดตั้งเป็นองค์กรของชุมชนขึ้น เพื่อการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยมีตัวแทนของชุมชนเป็นคณะกรรมการในการทำงาน และทำงานประสานกันระหว่างเทศบาล ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายชุมชนที่ทำงานด้านสาธารณสุขประโยชน์ออกเป็นหลาย ๆ กลุ่มด้วยกัน เช่น กลุ่มที่ทำงานด้านป่าชุมชน กลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอชไอวี กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขโดยตัวของชุมชนเอง และทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานได้มากขึ้น ทำให้การแก้ไขปัญหาภายในชุมชนสามารถลดลงได้

เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน จัดตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2539 โดยมี นายประทีป ถาน้อย เป็นประธานเครือข่ายสิ่งแวดล้อมของทั้ง 15 ชุมชนเมืองลำพูนเป็นคนแรก และในระยะแรกที่มีการก่อตั้งเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูนขึ้นได้มีการดำเนินงานในโครงการด้านสิ่งแวดล้อม 4 โครงการตามปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น คือ

- 1.โครงการกำจัดผักตบชวาในแม่น้ำกวัง เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำกวังและป้องกันน้ำเน่าเสีย
- 2.โครงการขุดลอกลำเหมืองต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วมขัง
- 3.โครงการบำบัดน้ำเสีย บริเวณใกล้สนามกีฬาเทศบาลเมืองลำพูน เป็นการทำทางระบายน้ำขึ้นบริเวณดังกล่าว เพื่อลดปัญหาน้ำเน่าขัง
- 4.โครงการทูลฝายน้ำล้น บริเวณสะพานเมืองอยู่ เนื่องจากสันของฝายสูงเกินไป น้ำเสียจากแม่น้ำกวังตกตะกอนสกปรกบริเวณนั้น ชาวบ้านที่เคยไปตกทรายในงานประเพณีต่าง ๆ ก็ไม่สามารถทำได้เพราะทรายสกปรก ชาวบ้านจึงต้องการให้สันเขื่อนต่ำลง ประกอบกับไม่ต้องการให้มีการสร้างแพเพื่อการท่องเที่ยวบริเวณดังกล่าว เนื่องจากเกรงว่าแม่น้ำกวังจะสกปรกจากการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจทำแพซึ่งเป็นคนต่างถิ่น

โดยเครือข่ายสิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองลำพูน ได้รับการสนับสนุนทั้งจากหน่วยงานของทางราชการ คือ เทศบาลเมืองลำพูน และองค์กรภาคเอกชน เช่น องค์กรความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งประเทศเดนมาร์ก (DANCED) และ กองทุนพัฒนาชุมชนเมือง (SIF) (โดยที่กองทุน SIF ไม่ได้ช่วยเหลือเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมแต่ยังได้ให้ความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ทั้งเศรษฐกิจและสังคม อันได้แก่ สนับสนุนโครงการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน สนับสนุนโครงการด้านเศรษฐกิจชุมชน สนับสนุนโครงการป้องกันและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอชไอวี และเรื่องทั่วไปที่ชุมชนทำ

โครงการเสนอขึ้นมา) โดยเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน มีสำนักงานที่ชื่อ “ศูนย์ประสานงานชุมชนเมืองลำพูน” ตั้งอยู่ที่บริเวณสะพานท่านาง ในเขตชุมชนบ้านท่า-ท่านาง และมีการประชุมเครือข่ายทุกวันที่ 2 ของเดือน โดยประธานเครือข่ายสิ่งแวดล้อมชุมชนคือ นายทองคำ เมืองมูล ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนประตูลี้ด้วย เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูนมีโครงสร้างคณะกรรมการดังตาราง 6.1

ตาราง 6.1 โครงสร้างคณะกรรมการและกรรมการเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน

โครงสร้างคณะกรรมการและกรรมการเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน		
คณะกรรมการพิจารณาและกำกับโครงการ		
คณะกรรมการโดยการแต่งตั้ง	คณะกรรมการร่วมพิจารณา	คณะที่ปรึกษาโครงการ
ประธาน นายทองคำ เมืองมูล รองประธาน นายอุทัย ชุ่มสวัสดิ์ นายนิโรธ อุเงิน นางจรรยาพร บุญยเกียรติ ฝ่ายเลขานุการ นายพิรุณ จันทร์ธรรม ฝ่ายการเงิน นายนิโรธ อุเงิน นายสว่าง แดงสุวรรณ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ นายเจริญ มโนพี นายวงษ์ศักดิ์ อินทรแสง ฝ่ายปฏิคม คต.หญิง จันทรีดี อินทะคำ นายแสงทอง คำพรหม นางจันทร์นวล ทิพย์เนตร นางจันทนีย์ บุรีคำ	-ประธานชุมชนทั้ง 15 ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง -กลุ่มแม่บ้าน -กลุ่ม อสม. -กลุ่มเยาวชน (กลุ่มหนุ่มสาว)	นายกเทศมนตรี นายประภัสร์ ภูเจริญ เทศมนตรีฝ่ายงานการโยธาและสาธารณสุข นายบุญเลี้ยง คุ้มอรุณรัตน์กุล นักพัฒนาชุมชน นายทองศักดิ์ รัตนโสภณ หัวหน้างานวิเคราะห์นโยบายและแผน นายภิญโญ ศำเจริญ หัวหน้างานรักษาความสะอาด นางปภัสนร เสนาธรรม พยาบาลวิชาชีพ นางสาวเยาวลักษณ์ โพธิาศรี เจ้าหน้าที่หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน นางสาวสุกัญญา หาญกิตติวัฒนา นายจรูญ คำปิ่นนา

6.3.2 การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรชุมชนอื่น ๆ

องค์กรชุมชนต่าง ๆ แม้จะไม่มีบทบาทสำคัญโดยตรงในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองลำพูน แต่ก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ก่อให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน ซึ่งส่งผลต่อความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนด้วย

องค์กรชุมชนในเขตเมืองลำพูน ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชนย่อย ก็คือกลุ่มคณะกรรมการชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการนำเสนอปัญหาทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของเทศบาลเมืองลำพูน ในวาระการประชุมร่วมกัน ซึ่งเป็นสื่อกลางให้ภาครัฐทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของแต่ละชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการของแต่ละชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้แล้วกลุ่มคณะกรรมการชุมชนยังเป็นแกนนำในด้านความคิดและการปฏิบัติให้กับประชาชนทั่วไปในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการนำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เสนอโดยภาครัฐหรือที่เสนอโดยชุมชนเองไปเผยแพร่และขอความร่วมมือในการปฏิบัติจากทุกฝ่ายในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการติดต่อสื่อสารและเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างรัฐกับชุมชนและชุมชนกับชุมชน และการนำโครงการต่าง ๆ ที่ใช้กระบวนการทางสังคมที่ปฏิบัติแบบเสนอจากส่วนล่างขึ้นมา เรียกร้องต่อภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโครงการในลักษณะแก้ปัญหาที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การติดตามและเฝ้าระวังการปล่อยของเสียจากสถานประกอบการต่าง ๆ เป็นต้น

แม้ว่าเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูนและกลุ่มองค์กรอื่น ๆ ในชุมชนจะไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะเข้าไปทำการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้โดยตรง แต่ก็ได้ทำหน้าที่สะท้อนปัญหาต่าง ๆ ออกมาสู่ชุมชน ขณะเดียวกันก็พยายามให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องสิ่งแวดล้อม เพื่อที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนจะมีโอกาสตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน พร้อมทั้งเรียกร้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่รัฐ รับผิดชอบในปัญหาที่เกิดขึ้น

จากบทบาทของกลุ่มองค์กรและภาคเอกชนดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงสิทธิอำนาจหน้าที่ของภาคเอกชน หรือองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม ที่ปรากฏเป็นสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 ที่นับว่ายังไม่เคยมีมาก่อนเหมือนกับนานาประเทศ คือการให้ความสำคัญกับองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งขององค์การอิสระ (มาตรา 56) ที่มีสิทธิดำเนินการในการพิสูจน์เหตุผลและข้อมูลเชิงวิชาการและข้อเท็จจริงต่อโครงการ หรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีมีคุณภาพ ก่อนที่รัฐจะอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมดังกล่าวซึ่งกฎหมาย

ปัจจุบันที่มีการบัญญัติถึงองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม โดยตรงคือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ที่ได้มีการรับรององค์กรเอกชนให้มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายนี้ ในการเข้าดูแลและช่วยเหลือการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

แต่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ก็ยังคงมีลักษณะให้หลักประกันว่ารัฐจะพยายามช่วยเหลือเมื่อได้รับการร้องขอ มากกว่าจะเป็นสิทธิที่ได้รับรองตามกฎหมายที่ให้องค์กรเอกชนดำเนินการได้โดยตรงอย่างอิสระในฐานะเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจแทนรัฐ ดังนั้น การที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ดังกล่าว (มาตรา 56) ประกอบกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนตามมาตรา 45, 59, 75, 85 และ 88 จึงเป็นหลักประกันที่สนับสนุนให้องค์กรเอกชนเหล่านี้ สามารถดำเนินกิจกรรมเพื่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่แท้จริง โดยองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นองค์ประกอบหนึ่งขององค์การอิสระ

6.4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน

ในการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองเมืองลำพูน ได้ใช้การสอบถามจากเจ้าหน้าที่จากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และตัวแทนเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน ซึ่งพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน มีดังนี้

6.4.1 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐ

จากการสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ ด้านปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวมนั้น พบว่าปัญหา คือ การเพิ่มขึ้นของประชากรทั้งตามธรรมชาติและ การย้ายถิ่นเข้ามา ความร่วมมือจากชุมชนยังมีน้อย และความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายยังไม่เพียงพอ

เจ้าหน้าที่เทศบาลมองว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาล ไม่ว่าจะเป็น น้ำเน่าเสีย ขยะ มลพิษทางอากาศ ฯลฯ นั้น เกิดจากการขาดแผนรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นของภาครัฐ ประกอบกับประชาชนก็มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมาก เพราะคนในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะตามหอพักต่าง ๆ ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว เพราะมีของเสียมากเกินไปที่ธรรมชาติจะบำบัดเอง และเกินกำลังที่เจ้าหน้าที่จะจัดเก็บได้

อย่างไรก็ตามปัญหาต่าง ๆ ก็ทำให้ภาคประชาชนเกิดความสนใจ การเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่ความร่วมมือในการแก้ปัญหายังมีน้อย เพราะกลุ่มที่ไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมยังคงคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว ซึ่งจะเห็นได้ในระดับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ขึ้นอยู่กับผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นต่อตนเองและชุมชน จึงทำให้การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมไม่ยั่งยืน กล่าวคือจะประสบความสำเร็จในระหว่างที่มีกิจกรรมหรือมีโครงการ แต่เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วก็จะกลับไปเป็นเหมือนเดิมในแต่ละพื้นที่ ทำให้กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ กลายเป็นกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าที่จะสามารถแก้ไขและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ส่วนอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมก็คือ การขาดความรู้ที่เพียงพอทำให้ขาดความเข้าใจ และการเตรียมตัวสำหรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น

สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหานี้ เจ้าหน้าที่ที่มีความเห็นว่า ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่เยาวชนเริ่มตั้งแต่ในโรงเรียน และในส่วนของผู้ใหญ่ต้องมีการอบรมหรือประชาสัมพันธ์ ให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมและอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากภาวะมลพิษให้มากขึ้น เพื่อให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพัฒนาเทคโนโลยีในการควบคุมและลดภาวะมลพิษให้มีประสิทธิภาพ

สำหรับปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นขณะนี้ การแก้ปัญหานอกจากการพัฒนาเทคโนโลยีแล้ว ต้องบังคับใช้กฎหมายให้เข้มงวดมากขึ้นเพราะปัจจุบันความเข้มงวดในการบังคับใช้ยังไม่เพียงพอ ทำให้เกิดการทะเลาะหรือหึงหวงอยู่เสมอ เป็นผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ขณะที่ประชาชนจะต้องช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมในส่วนที่ตนอาศัยอยู่ให้ปลอดภัย และระวังไม่ให้ผู้อื่นสร้างมลพิษ ส่วนเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ดูแลให้มีการปฏิบัติเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ต้องมีความเข้มงวดในการรักษาหน้าที่ การบังคับใช้กฎหมายหรือบทลงโทษให้จริงจัง

6.4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามความคิดเห็นของตัวแทนภาคเอกชน

จากการสอบถามตัวแทนเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูน ถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ตัวแทนเครือข่ายมีความเห็นว่าปัญหาที่สำคัญได้แก่ การขาดความรับผิดชอบของประชาชนบางส่วน และระบบการทำงานของภาครัฐ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองลำพูน อันได้แก่ น้ำเสียและขยะมูลฝอย ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโรงงานต่าง ๆ ในนิคมอุตสาหกรรม แต่อีกส่วนหนึ่งมาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และรอบ ๆ พื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาขยะในเขตเทศบาลเมืองลำพูนนั้น พบว่า เกิดจากประชาชนในพื้นที่

ข้างเคียงจนเอาชนะมาถึง เนื่องจากในพื้นที่เหล่านั้นไม่มีระบบการกำจัดขยะ และประชาชนเหล่านั้นก็ไม่มีควมรับผิดชอบเพียงพอในการกำจัดขยะที่ตนเองสร้างขึ้น แต่โอนภาระมาให้เทศบาลโดยที่ไม่ได้ให้คำตอบแทนใด ๆ แก่เทศบาล

ตัวแทนเครือข่ายมองว่า ถึงแม้ว่าประชาชนจะขาดความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แต่ก็มีความตระหนักถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อม เพราะได้รับข่าวสาร ได้เห็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหา อย่างไรก็ตาม ในการแสดงออกในการแก้ไขหรือรักษาสิ่งแวดล้อม ยังมีส่วนร่วมน้อย ยกเว้นผู้ที่เดือดร้อนจากปัญหา การเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมบางเรื่องจึงพบว่า ประชาชนส่วนหนึ่งไม่ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง หากแต่ถูกชักจูงมา ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ให้ความสนใจหรือความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา น้อยลงไปด้วย เพราะประเมินว่าปัญหาไม่ได้รุนแรงจริง หากแต่เป็นการสร้างสถานการณ์

ในปัจจุบันกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะเข้าไปทำการแก้ไขปัญหาได้โดยตรง ทำได้เพียงสะท้อนปัญหาออกมาสู่ชุมชน ขณะเดียวกันก็พยายามให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเรียกร้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่รัฐ รับผิดชอบในปัญหาที่เกิดขึ้น ในการดำเนินงานเรื่องสิ่งแวดล้อมผู้แทนเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมืองลำพูนเห็นว่า ควรสร้างความรู้ให้แก่ประชาชนให้มากขึ้น เพื่อที่ประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นมีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1) ประชาชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่ง ขาดจิตสำนึกที่จะช่วยป้องกัน ปรับปรุงแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ความตระหนักต่อการบำบัดของเสีย

2) การวางแผนงานโครงการต่าง ๆ เป็นระบบรวมศูนย์จากส่วนกลาง ในลักษณะจากเบื้องบนสู่ระดับล่าง มากกว่าให้เกิดการมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและกำหนดความต้องการจากชุมชน การวางแผนจึงไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการของภาครัฐจึงมีอยู่ไม่มาก

3) ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งไม่มีการบังคับใช้อย่างจริงจังโดยมีสาเหตุมาจาก

3.1 ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจข้อกฎหมาย ขาดจิตสำนึกในการตระหนักถึงปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

3.2 ระบบราชการและผู้รักษากฎหมาย

-ความพร้อมของระบบราชการในการส่งเสริม หรือจูงใจ
ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมยังมีไม่พอ

-ผู้รักษากฎหมายขาดความเข้มงวดกวดขันในการรักษากฎหมาย

-เจ้าหน้าที่ของราชการขาดการประชาสัมพันธ์ เพื่อสื่อสารให้
ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจกฎหมาย หรือระเบียบปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม

-เจ้าหน้าที่ของราชการ มีจำนวนไม่เพียงพอหรือขาดอุปกรณ์
สนับสนุน

3.3 ปัญหาความซับซ้อนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมีหลายฉบับ กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบ
ดำเนินการตามกฎหมายไว้ต่างกัน เกิดปัญหาความซับซ้อนในการจัดการ จึงไม่กล้าดำเนินการแก้ไข
ปัญหาอย่างจริงจัง ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาแม่น้ำกวังเน่าเสีย มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ที่
มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายตามที่แต่ละหน่วยงานยึดถือ เช่น สำนักงานเจ้าท่า เทศบาล อำเภอ
และสภาตำบล เป็นต้น มีบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ เช่น พ.ร.บ.ชลประทานหลวง
พ.ร.บ.การประมง พ.ร.บ.การเดินเรือ พ.ร.บ.การสาธารณสุข และ พ.ร.บ.รักษาความสะอาดเรียบ
ร้อยของบ้านเมือง เป็นต้น

6.5 สรุป

จากการศึกษาการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชน สามารถสรุปได้ว่า ภาครัฐ จัดความ
สำคัญของปัญหาโดยใช้นโยบายทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ระดับสูง ส่วนการปฏิบัติงานมีลักษณะ
สั่งการจากระดับสูงลงมา ทำให้ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมรัฐจะกำหนดนโยบายในการจัดการ
สิ่งแวดล้อมโดยออกกฎหมายบังคับใช้ มีข้าราชการเป็นผู้ควบคุมดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย
และกำหนดเป้าหมายหรือแผนการปฏิบัติงานจากส่วนกลาง แล้วให้หน่วยงานสาขาปฏิบัติตามแผน
ดังกล่าว ซึ่งการจัดการสิ่งแวดล้อมในภาครัฐได้ใช้วิธีการควบคุมและบังคับใช้กฎหมายกับประชาชน
เป็นหลัก แม้ว่าจะมีความพยายามกระจายอำนาจการตัดสินใจมาสู่ราชการส่วนท้องถิ่นและภาค
ประชาชน แต่ก็ยังมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับแผนการดำเนินงานส่วนใหญ่ ทำให้หลาย ๆ โครงการยังไม่
ตรงตามความต้องการของชุมชนและชุมชนขาดการมีส่วนร่วม

ภาคเอกชน โดยเฉพาะองค์กรต่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่ให้ความช่วยเหลือในด้านของงบ
ประมาณดำเนินการและการให้ความรู้เชิงวิชาการเพื่อให้เทศบาลและชุมชนดำเนินการร่วมกัน และ
ผลักดันให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถรับงานของเทศบาลไปดำเนินการเองได้และพึ่งตนเองได้

ส่วนของภาคประชาชน ใช้กระบวนการทางสังคม ปฏิบัติแบบเสนอจากส่วนล่างขึ้นมา
ส่วนใหญ่มักจะเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมมีการรวมตัวกัน เพื่อทำการเรียกร้อง
ต่อภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การรวมตัวของชุมชนเมืองลำพูนบริเวณแม่น้ำกวังเพื่อ

ติดตามและเฝ้าระวังการปล่อยของเสียจากโรงงาน การรวมตัวกันในลักษณะองค์กรท้องถิ่นของชุมชนเมืองลำพูนเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ พิธีกรรม การปฏิบัติร่วมกันของกลุ่ม ทั้งในระดับครัวเรือน เครือญาติและชุมชน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด ในช่วงเวลาต่าง ๆ ของวิถีชีวิตจะมีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ยี่เป็ง ปอยหลวง ทานก๋วยสลาก เป็นต้น และอำนาจในการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ตั้งแต่ วัด ป่าช้า โรงเรียน สวนสาธารณะ ดังนั้นชาวชุมชนต้องร่วมกันรักษาและจัดการใช้ประโยชน์ ตามกฎเกณฑ์และประเพณีของชุมชน

ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองลำพูน คือ การขาดความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน และการขาดความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้ผู้ก่อมลพิษหลายรายไม่มารับผิดชอบผลการดำเนินกิจการของตนที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม